

BACHELOROPPGAVE

Redusere risikoen for tilbakefall med unge gutter som har begått seksuelle overgrep

Hvordan kan min faglige kompetanse hjelpe unge overgripere på
barneverninstitusjon?

**Reduce the risk of relapse for young boys who have committed sexual
abuse**

Kandidatnummer: 105
Kornelia Arnet Lyberg

Sosialt arbeid
BSV5-300
Mai 2016

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Redusere risikoen for tilbakefall med unge gutter som har begått seksuelle overgrep) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

105 - Kornelia Arnet Lyberg

JA NEI

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	2
1.1 PROBLEMSTILLING	2
1.2 AVGRENSING	3
1.3 HVORDAN GÅ FRAM?	3
1.4 BEGREPER	4
1.4.1 <i>Seksuelle overgrep</i>	4
1.4.2 <i>Unge overgripere</i>	4
1.5 KRIMINELL LAVALDER.....	4
1.6 RELEVANS FOR YRKET	5
2.0 METODISK TILNÆRMING	5
2.1 GRUNNGIVNING OVER VALG AV METODE.....	6
2.2 LITTERATUR OG KILDEKRITIKK.....	6
3.0 TEORETISKE RAMMER	8
3.1 OVERGREP.....	8
3.1.1 <i>Hva er seksuelle overgrep?</i>	8
3.2 HVEM BLIR UNG OVERGRIPER?.....	9
3.2.1 <i>Typologi</i>	11
3.3 FAMILIEPERSPEKTIV	12
3.4 LÆRINGSTEORI	13
3.4.1 <i>Behaviorismen</i>	13
3.4.2 <i>Kognitiv læringsteori</i>	14
3.5 BEHANDLINGSTILBUD	15
4.0 FAGLIG KOMPETANSE SOM ER VIKTIG I MØTE MED UNGE OVERGRIPERE	16
4.1 HVORDAN KAN KUNNSKAP OM ÅRSAKER TIL SEKSUELLE OVERGREP HJELPE?.....	17
4.2 HVORDAN KAN LÆRINGSTEORI VÆRE TIL HJELP I ARBEID MED UNGE OVERGRIPERE ...	19
4.3 HVORDAN KAN KUNNSKAP OM FAMILIEPERSPEKTIV BIDRA TIL POSITIV UTVIKLING?..	21
5.0 OPPSUMMERING	23
LITTERATURLISTE	25

1.0 Innledning

I oppgaven min har jeg valgt temaet unge overgripere. Det er ingen tvil om at seksuelle overgrep er anerkjent som et sosialt problem. Overgrepene utføres ikke bare av voksne. Man har blitt mer klar over at også unge begår handlinger som blir kategorisert som seksuelle overgrep (Bendiksby, 2008). På 1980-tallet kom debatten om seksuelle overgrep mot barn for alvor i gang. Det ble iverksatt kurs, faglitteratur, det ble opprettet støttesentre mot incest med mer (Ingues & Kleive, 2011). Barn som blir utsatt for et eller flere seksuelle overgrep får både fysisk og psykiske påkjenninger. Mange tror at overgrep begås av menn som er ukjent for offeret. Dette samsvarer ikke med forskning som viser at overgriperen selv kan være mindreårig og oftest kjent for offeret. For eksempel en bror, en annen slektning eller en gutt i nabolaget (Halvorsen & Tvedte, 2006, s. 264). Det er først i de senere årene det har blitt fokusert på unge overgripere. Oppmerksomheten har blitt rettet mot gutter som begår seksuelle overgrep. At jenter og kvinner begår seksuelle overgrep har vært vanskelig å belyse (Ingues & Kleive, 2011).

I Norge i dag er det ikke et spesifikt tilbud til unge overgripere. I Sverige har de egne institusjoner som har spesialisert seg innenfor denne gruppen (Dommerud, 2016). Selv om det i Norge ikke er et spesifikt tilbud til unge overgripere, møter en de innenfor hjelpeapparatet. Noen av de unge overgriperne får hjelp ved å bli plassert på en barnevernsinstitusjon. Men siden dette ikke er et direkte tilbud for unge overgripere, så kan det være fare for at deres problematikk ikke blir behandlet forebyggende. En studie viser at sannsynligheten for å gjøre det igjen er 30% uten behandling, og 5% med behandling (Grønlie, 2010). Jeg fant ut at jeg ville belyse hvordan faglig kompetanse kan være nyttig å bruke i møte med unge overgripere. Selv har jeg erfaring med unge overgripere på barneverninstitusjon. De erfaringene jeg gjorde her inspirerte meg til å lære mer om hvordan jeg kan redusere risikoen for tilbakefall for unge overgripere.

1.1 Problemstilling

Jeg har lyst til å finne ut hvordan en kan hjelpe unge som har begått seksuelle overgrep. I møte med de to unge overgriperne følte jeg at jeg hadde mangel på kunnskap, og dette gjorde det ekstra utfordrende å arbeide med dem. Ikke viste jeg hva som var hensiktsmessig å bruke av metode, og heller visste jeg ikke hva som

kunne trigge de til å begå nye overgrep. Etter som det var min faglige kompetanse som ikke strakk til, har jeg valgt at problemstillingen min skal være som følger:

Hvordan kan min faglige kompetanse hjelpe unge overgripere på barneverninstitusjon?

1.2 Avgrensning

Oppgaven min er basert på unge overgripere som kommer i kontakt med hjelpeapparatet eller politiet. Det meste forskning som har blitt gjort har tatt utgangspunktet i overgrep som har blitt anmeldt, eller kommet i kontakt med hjelpeapparatet, altså barnevernet. Jeg har valgt å avgrense i problemstillingen min til gutter, selv om det er ikke ukjent at jenter eller kvinner også overgriper. Grunnen til at jeg velger å fokusere på gutter er fordi majoriteten av unge overgripere er gutter. I praksis har hjelpeinstansene mer erfaring med tiltak og tilbud til unge overgripere som er gutter. Jeg har valgt å avgrense alderen til ungdom eller barn under 16 år. Dette gjør jeg fordi den kriminelle lavalderen i Norge er 16 år. Er overgriperen over 15 år må en ta hensyn til straff, noe jeg ikke fokuserer på i oppgaven. Det er flere faktorer som er viktig å ha faglig kompetanse om for å yte god hjelp til unge overgripere. Noen faktorer som kan være viktig er for eksempel faglig kompetanse om tegn på misbruk, samarbeidsinstanser, kriseteori, stigma og atferdsvansker. Hvis jeg skulle tatt for meg alle faktorene ville oppgaven min blitt for stor. De faktorene jeg har valgt å trekke frem er faglig kompetanse om seksuelle overgrep, årsaksforklaringer, risikofaktorer, behandlingstilbud, læringsteori og familieperspektivet.

1.3 Hvordan gå fram?

Jeg har valgt å bruke litteraturstudie som metode, og vil derfor starte oppgaven med å skrive grunnlaget for hvorfor jeg valgte dette. Metode vil komme innenfor kapittel 2, der jeg skriver om hvordan jeg kom fram til den litteraturen som jeg har brukt, og hvorfor jeg har valgt å bruke den litteraturen, før jeg skriver hvordan jeg har vurdert kildene mine med tanke på kildekritikk. Teorien kommer innunder kapittel 3, der vil jeg forklare seksuelle overgrep, årsaksforklaring, læringsteori og familieperspektiv. Videre tar jeg for meg behandlingstilbud. I kapittel 4 vil jeg drøfte hvordan den faglige kompetansen fra det teoretiske kapittelet kan hjelpe unge overgripere. Til slutt avslutter jeg med en oppsummering i kapittel 5.

1.4 Begreper

Her skal jeg avklare hvilke begreper som er relevant i forhold til min problemstilling. Når jeg bruker begrepet ”familie” mener jeg de foreldre og barn som bor i samme hus. Stesøsken, adopterte og biologiske familiemedlemmer går under begrepet. Begrepet ”miljøterapeut” brukes om alle fagpersoner som arbeider med unge overgripere på barneverninstitusjon. ”Tilbakefall” brukes i den forstand at det har blitt avdekket et nytt seksuelt overgrep etter at det har blitt iverksatt hjelp. Når man jobber med ungdom som er seksuelt utagerende, så er det viktig å ha på plass hva en definerer som et seksuelt overgrep. Derfor har jeg valgt å forklare hva et seksuelt overgrep er, og hva jeg mener når jeg nevner det i teksten. Jeg skal også forklare hva som menes med unge overgripere.

1.4.1 Seksuelle overgrep

Jeg bruker overgrep og seksuelle overgrep synonymt om hverandre, slik det passer best i teksten. Definisjonen av et seksuelt overgripende atferd inngår, at det har funnet sted når det ikke er samtykke, når det mangler likestilling mellom partene, eller når det har vært anvendt tvang eller andre overtalelsesstrategier (Strange, 2002). Et seksuelt overgrep defineres også som seksuell atferd, som er utnyttende, krenkende, eller overskridende, og som bryter med sosiale normer og moralkoder og resulterer i fysisk eller psykisk skade. Seksuell grenseoverskridende atferd er en mildere form, og defineres som uvelkommen seksuell oppmerksomhet, som kan bestå av seksuelle tilnærmelser. Dette er noe jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 3.1

1.4.2 Unge overgripere

Unge overgripere defineres som et ungt menneske fra puberteten til myndighetsalder, som utfører en seksuell handling mot en person, uansett alder, mot deres vilje, uten samtykke eller på en aggressiv eller truende måte (Strande, 2002). De har en seksuell atferd som bryter med normer, moralkoder, og lover. Når jeg i oppgaven bruker begrepet *unge overgripere* betyr det gutter under 16 år.

1.5 Kriminell lavalder

I Norge kan barn over 15 år bli straffet, dersom noe ulovlig har funnet sted. I praksis er det vanlig at det kommunale barnevernet blir involvert uavhengig om politi- og rettsvesen er involvert, og om barnet er over eller under 16 år (Søftestad, Bjørtvedt,

Haga & Hildén, 2007). Dersom det er mistanke om seksuelle overgrep skal det etterforskes, uavhengig om den mistenkte er over eller under 16 år. Det er barnevernet som oftest står for ansvaret av iverksettelse av eventuelle tiltak (Innes & Kleive, 2011). Som regel velger barnevernet å henvise barnet eller ungdommen til barne- og ungdomspsykiatrien hvor barnet kan få tilbud om individuell terapi (Søftestad et al., 2007). Det finnes noen tilpassede behandlingstilbud i Norge, blant annet TVERS i Vest-Agder, og V27 i Hordaland. Det er mange ungdommer som ikke er klar over nødvendigheten til at samtykke til seksuelle handlinger må være et aktivt samtykke, manglende motstand er altså ikke et samtykke (Innes & Kleive, 2011).

1.6 Relevans for yrket

Jeg tenker at det er viktig å øke kunnskapen om hvordan en kan hjelpe unge overgripere. Selv har jeg arbeidet med to forskjellige ungdommer som har kommet inn under barnevernet på grunn av seksuelle overgrep. Da jeg arbeidet med disse følte jeg at min kunnskap og ferdigheter som sosionom ikke strakk til. Det er vanskelig å vite hvordan en kan hjelpe på en hensiktsmessig måte, når en ikke har nok faglig kompetanse om problematikken. Derfor har jeg valgt å bruke bacheloren til å belyse hva slags kunnskap som er viktig i møte med unge overgripere. Det er på ulike arenaer jeg som sosionom kan møte en ung overgriper, for eksempel BUP, barneverntjenesten og skolen. For å kunne hjelpe disse på en hensiktsmessig måte er det viktig at jeg har den kompetansen som skal til. Mangel på nødvendig teoretisk kunnskap kan føre til at jeg som profesjonell gir feil hjelp, eller hjelp som ikke er tilstrekkelig. Innes & Kleive (2011) vektlegger at denne gruppen bør håndteres av fagfolk som har erfaring og kunnskap om denne problematikken. Det er også viktig med kunnskap og kompetanse for at den unge overgriperen skal få en normal intimitetsrelasjon.

2.0 Metodisk tilnærming

I denne delen skal jeg ta for meg den metoden jeg har tatt i bruk for å komme fram til svar på min problemstilling. Videre vil jeg skrive hvordan jeg kom fram til den litteraturen som jeg skal bruke, og hvorfor jeg har valgt å bruke den litteraturen jeg har brukt, før jeg skriver hvordan jeg har vurdert kildene mine med tanke på kildekritikk.

Metode er ifølge Dalland (2012) et redskap vi trenger for å samle inn data til undersøkelsen vår. Det vil si hvordan vi kommer fram til svar på problemstillingen. Metoden i litteraturstudien handler om å søke vitenskapelige originalartikler i relevante databaser (Støren, 2013). I en litteraturstudie handler det om din evne til å være på søken etter relevante temaer som belyser din problemstilling. Metode kan også defineres som en fremgangsmåte for å frembringe kunnskap eller etterprøve påstander (Dalland, 2012). Kvalitativ studie brukes når en vil vite mye fra et lite utvalg, mens i kvantitativ metode vil en få lite informasjon fra et større utvalg. Kvalitativ metode gir mulighet til å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2012).

2.1 Grunngivning over valg av metode

Jeg har valgt å tolke og reflektere den litteraturen som omhandler mitt tema, dette for å få en bredere forståelse og kunnskap om unge overgripere. Jeg har valgt å finne litteratur om læringsteori og familieperspektiv i tillegg til unge overgripere.

Unge overgripere er et sensitivt tema, der det er tabubelagt og personlig. Det kan være vanskelig å opprette god kontakt med utvalget, der dette er nødvendig for å få troverdig data. Ettersom seksuelle overgrep er et tabubelagt tema kan det være vanskelig å finne informanter, og skape tillit på så kort tid som bachelor har. Derfor har jeg valgt litteraturstudie med både en kvalitativ og kvantitativ tilnærming for å belyse hvilken kunnskap som er viktig i møte med unge overgripere på barneverninstitusjon. En annen grunn til at jeg har valgt litteraturstudie er fordi jeg tar opp erfaringer fra praksis, og da er litteraturstudie godt egnet til dette (Dalland, 2012).

2.2 Litteratur og kildekritikk

Når jeg har arbeidet med innhenting av litteratur har jeg valgt å bruke biblioteket og dets databaser. For å finne relevant litteratur har jeg brukt biblioteket til Høgskolen i Sogn og Fjordane. Jeg har også søkt i databaser som "Oria", "Academic Search Elite", "Idunn", "Lovdata", "Google scholar" og "Scopus". Der jeg har valgt søkeordene: "Unge overgripere", "ungovergriper", "seksuelt aggressive barn", "seksuelt utagerende atferd", "overgripere", "overgrep", "seksuelle overgrep", "familie", "barneverninstitusjon", "adolscent sexual offending" og "sexually aggressive children". Jeg fant også litteratur ved å søke på forfattere som det var

referert til i funnene mine. Eili Knudsen Ingres, Helle Kleive og Cecilia Kjellgren er fagpersoner jeg ser på som relevant i oppgaven min.

For å fastslå om en kilde er troverdig brukes det kildekritikk som metode (Dalland, 2012). Jeg har vært kritisk til det kildemateriale jeg har tatt i bruk i oppgaven min. Når jeg har plukket ut det jeg syntes var de beste kildene så jeg på gyldighet, holdbarhet og relevans for min problemstilling (Dalland, 2012). I min oppgave har jeg tatt i bruk både primær- og sekundærlitteratur. Primærlitteratur er data innhentet direkte fra kilden, der forfatteren bruker egen empiri. Mens sekundærlitteratur er data samlet inn av andre forskere. Når en bruker sekundærkilder er det viktig å ha i bakhodet at informasjonen kanskje ikke er som den opprinnelig var. Jeg har valgt en hermeneutisk tilnærming på oppgaven min. Ifølge Dalland (2012) har det sitt opphav i humanvitenskapene med studiet av mennesket og menneskeskapte fenomener. Hermeneutikk betyr fortolkningslære. Med det menes at en skal forklare noe som er uklart (Dalland, 2012). For hver kilde jeg har brukt har jeg sikret meg kvaliteten på litteraturen. Jeg har først og fremst sett på kompetansen og kunnskapen til forfatteren.

"I møte med unge overgripere" er skrevet av Eili Knudsen Ingres og Helle Kleive. For å sjekke om denne kilden er valid har jeg først og fremst gjort en bakgrunnssjekk på begge. De arbeider begge ved V27, som er en enhet organisert under Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk ved Hospitalet Betanien i Bergen. V27 er en etablert enhet med mandat til å tilby kompetanse og veiledning til medarbeidere om unge overgripere (Ingres & Kleive, 2011). Sammen har de to skrevet en bok, som skal gi kunnskap til fagfolk som kan bidra til en ryddig sakshåndtering. Ingres er utdannet sykepleier og lege, og er spesialisert i barne- og ungdomspsykiatri, og Kleive er utdannet psykolog, og er spesialist med fordypningsfeltet barn og unge. Ettersom boka er skrevet i 2011 betrakter jeg den som holdbar.

"Adolscnt sexual offending. Prevalence, risk factors and outcome" er skrevet av Cecilia Kjellgren. Hun er sosionom og universitetslektor i sosialt arbeid. Hun har spesialisert seg på barn som har blitt utsatt for misbruk og seksuelle overgrep, og ungdommer som har begått seksuelle overgrep og vold i nære relasjoner. Hun har forsket på unge overgripere, og hvilke risikofaktorer som kan være typisk. Hun har brukt et utvalg fra både Sverige og Norge. Forskningen til Kjellgren er en

primærkilde, og jeg anser derfor den som gyldig. Ettersom den ble publisert i 2009 er den også holdbar, og den er også relevant i forhold til min problemstilling.

3.0 Teoretiske rammer

I dette kapittelet skal jeg presentere den teorien som jeg mener belyser min problemstilling. Relasjonen mellom sosialarbeideren og ungdommen er preget av problemløsning. Det vil si sammen med miljøterapeuten skal den unge overgriperen finne alternativer til uønsket atferd. Det er flere teoretiske retninger og metoder en bruker i arbeid med unge overgripere. Jeg har valgt å fokusere på hvordan læringsteori og familieperspektiv kan komme til nytte i arbeid med unge overgripere. Jeg mener at seksuelle overgrep er grunnleggende kunnskap som er viktig i møte med unge overgripere, og velger derfor å starte med dette.

3.1 Overgrep

Det finnes mange definisjoner på hva overgrep er. Berg og Elden (2016) mener vold, fysiske og psykiske overgrep et utløp for aggresjon eller å tvinge gjennom sin vilje. Opplevelsen av alvorlighetsgraden av vold kan være subjektiv mellom individ. Seksuelle overgrep blir definert som en type vold (Berg & Elden, 2016). Videre vil jeg gå dypere inn på seksuelle overgrep.

3.1.1 Hva er seksuelle overgrep?

Seksuelt misbruk, seksuelle overgrep, seksuelle utnyttelse eller voldtekt. Det finnes mange betegnelser for de handlingene, hvor et barns personlige grenser blir overskredet på en seksuell måte. De fleste kjenner forskjellen på den gode og den berøringen som er uønsket. Ordet seksualitet forbinder mange med noe positivt, et varmt ord med løfter i seg. Ryan referert i Birkhaug et. al. (2005) ...”definerer seksuell overgrepsatferd som en hvilken som helst seksuell interaksjon mellom personer av en hvilken som helst alder som utføres (1) mot offerets vilje, (2) uten samtykke fra offeret, eller (3) på en aggressiv, utnyttende, manipulerende eller truende måte” (s. 987). Når det er mistanke om seksuelle overgrep begått av unge kan det være vanskelig å skille om det er lek eller overgrep. Det er viktig at barn blir kjent med egen kropp, og får utforsket den (Innes & Kleive, 2011). Lek mellom barn er ofte far, mor, barn lek og doktorleken.

NCSBY Fact Sheet i januar 2004 kom med en oversikt over forventningene til barns uttrykksform vedrørende seksualitet. Selv om den er basert på det amerikanske samfunnet ser jeg den som valid ettersom Ingres & Kleive (2011) bruker den til å forklare normal seksuell atferd. Denne inneholder blant annet at barn i alderen 7-12 år viser nysgjerrighet ovenfor seksuelt innhold på TV, berører egne kjønnsorgan i enerom, viser interesse for det motsatte kjønn og ser på nakenbilder (Ingres & Kleive, 2011). Det er uvanlig seksuell atferd når barn fra 7-12 år spør andre om å delta i seksuelle handlinger, simulerer samleie, kler av andre, lager seksualiserte lyder og etterspør spesielt seksuelt program på TV (Ingres & Kleive).

3.2 Hvem blir ung overgriper?

Et vanlig spørsmål som kan komme opp i møte med unge overgripere er hva som er årsaken. En rekke studier viser at offeret og overgriperen i de fleste tilfeller kjenner til hverandre (Søftestad et. al. , 2007) Det er en rekke faktorer som er knyttet til unge overgripere. Noen av disse er tidligere seksuelle og fysiske krenkelsers, atferdsforstyrrelser, Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), utagerende lidelser og antisosial atferd (Thornton, Chamarette, Grant, Halse, Indermaur & Stevens, 2008). Jeg tar hovedsakelig utgangspunkt i Kjellgren sin forskning når jeg skal se på hvilke risikofaktorer og årsaker som går igjen hos unge overgripere. Kjellgren er fra Sverige, men har brukt utvalg fra både Sverige og Norge, derfor mener jeg det er representativt utvalg for barn og unge i Norge. I tillegg til Kjellgren sin forskning bruker jeg blant annet Ingres & Kleive (2011) og Kruse (2011) sine årsaksforklaring.

Internasjonale undersøkelser har kommet frem til at flertallet av barn og unge som begår seksuelle overgrep har hatt en vanskelig barndom (Barbree & Marshall, Bonner & Långström ref. i Ingres & Kleive, 2011). Ingres & Kleive (2011) trekker frem tilknytningsproblemer, seksuelle overgrep fra familie eller andre, vold, aleneforsørgere og lite familienettverk som noen av årsakene til utvikling av overgrepsatferd.

Kjellgren (2009) skiller grovt sett mellom to grupper unge som begår seksuelle overgrep. Unge som forgriper seg mot et barn som er minst fem år yngre, og ungdom som forgriper seg på jevnaldrende eller barn som er litt yngre enn dem selv. Det er viktig å ta i betraktning at spennet for jevnaldrende kan variere, det kan for eksempel

være en 15 åring som forgriper seg på en elleve åring. Det skilles også mellom om overgrepet har blitt begått alene eller sammen med andre.

Forskning viser at unge som forgriper seg mot barn som er minst fem år yngre enn seg selv lykkes dårlig med relasjoner med jevnaldrende og er ofte sosialt isolert (Kruse, 2011). Mens det i gruppen av unge som begår overgrep mot jevnaldrende ser en større tendens til antisosial atferdsproblematikk i tillegg til overgrepsatferden (Kjellgren, 2009). Det er større sannsynlighet for at en ung overgriper som begår overgrep alene, selv har vært utsatt for seksuelle overgrep (Kjellgren, 2009). Ungdom som begår seksuelle overgrep alene får også større utslag enn de som begår overgrep sammen med andre på skalaer som måler nevrotiske tilstander, dårlig impuls kontroll og utilstrekkelige sosiale evner.

Kjellgren har forsket på risikofaktorer hos unge gutter som har begått seksuelle overgrep. Hun har brukt tre grupper for å sammenligne. Den ene var unge overgripere, den andre var unge med atferdsvansker, og den tredje gruppen var definert som normale ungdom. I forskningen fant hun ut at unge overgripere opplever oppveksten som streng og kontrollerende, og mindre omsorg fra omsorgspersoner enn normal ungdom og unge med atferdsvansker. Dette samsvarer med annen forskning, som viser at majoriteten av ungdom som har begått seksuelle overgrep har vokst opp med familieproblemer og vært utsatt for omsorgssvikt, mishandling, vold, fattigdom og/eller seksuelle overgrep (Kruse, 2011).

Unge overgripere rapporterte mer stereotypiske holdninger mot kjønn og var enig i mange voldtektsmyter (Kjellgren, 2009). En voldtektsmyte kan for eksempel være at offeret har skylden hvis det blir utsatt for et seksuelt overgrep (Kruse, 2011).

Rapporten viste også at unge overgripere og unge med atferdsvansker debuterte seksuelt tidligere enn gjennomsnittet, og hadde hatt minst seks partnere (Kjellgren, 2009). Unge overgripere så på porno, og gjerne voldelig porno, jevnlig. De rapporterte også at de hadde venner som likte å se på voldelig porno og barneporno (Kjellgren, 2009). De var generelt mer opptatt av seksuelle tanker, og hadde kognitive skjevheter i forhold til sex.

Flere forskere mener at pornografi er ufarlig underholdning som tilhører den seksuelle sfære (Nøttestad, Øverland & Hald, 2010). Nøttestad (2010) med kolleger har forsket på om pornografi fremmer voldsunderstøttende holdninger og seksuell aggresjon mot kvinner. Forskningen dokumenterte at det er en sammenheng mellom pornografi og seksuelle aggressiv atferd, men den gjelder kun for en liten gruppe menn som er i relativt høy risiko for å vise seksuell aggressiv atferd (Nøttestad et al., 2010). For risikogruppen kan pornografi være en utløsende faktor, mens for andre har den ikke en slik effekt (Nøttestad, et al., 2010).

Hvilke kjennetegn som karakteriserer seksuelle overgrep begått av ungdom er hovedsakelig basert på ungdommer som har kommet i kontakt med politiet eller hjelpeapparatet (Kruse, 2011). Det er grunn til å tro at mange overgrep ikke blir rapportert til politiet eller hjelpeapparatet. Ettersom barn og unge i 2006 utgjorde 16,4% av rapporterte seksual forbrytelser (Kruse, 2011), og det er ifølge Bendiksbj (2008) rundt 30% av seksuelle overgrep som utføres av barn og ungdom. I internasjonal forskning er det en variasjon i tallene fra 10 til 50% (Kruse, 2011). En grunn til at det varierer så mye kan være forskjellen på hva en definerer som et seksuelt overgrep, og om man regner seksuelle krenkelser som en del av det. Det er ofte blitt brukt offerundersøkelser for å kartlegge omfanget av overgripere (Kruse, 2011). Det en da må ta i betraktning er at det er flere ofre enn overgripere, ettersom enkelte overgriper mer enn en gang.

3.2.1 Typologi

Det kan være risikofylt å lage typologier over unge som begår seksuelle overgrep, ettersom de er en heterogen gruppe (Kruse, 2011). Innes og Kleive (2011) sammenligner overgrep begått av unge med et puslespill. Der flere av brikkene må på plass for at en skal få et helhetlig bilde av bakgrunn for handlingen. Et seksuelt overgrep er en handling som har mange viktige bakgrunnsfaktorer og karakteristika (Kruse, 2011). Psykologen Richard Beckett har utviklet et kartleggingsprogram som går ut på utredning av unge overgripere. Innes og Kleive (2011) har vært i samtale med Beckett, som deler ungdommene inn i tre grupper:

- Gruppe én lå nært opp til en kontrollgruppe av unge som ikke hadde begått overgrep eller annen kriminalitet. De var forsiktige og nysgjerrige unge med svake sosiale og kognitive ferdigheter, uten annen kriminell bakgrunn
- Gruppe to var langt den største gruppen og besto i hovedsak av unge med betydelig kriminell belastning i tillegg til overgrepsatferden. Beckett mener at denne gruppen i den aktuelle situasjonen like gjerne kunne begått et innbrudd eller et ran som et overgrep. Hvilken type kriminell handling som begås, er mer et sammentreff av tilfeldigheter. Disse unge hadde også problemer med sin impuls kontroll
- Gruppe tre er gruppen unge som målrettet planlegger et seksuelt overgrep eller en voldtekt, og som viser en utredningsprofil som gir grunn til å anta at de kan begå nye overgrep om forholdene ligger til rette for det (Innes & Kleive, 2011, s. 56).

3.3 Familieperspektiv

I dette kapittelet skal jeg ta for meg familieperspektiv, der jeg fokuserer på hvordan familien påvirker den unge overgriperen.

I en familie har alle en relasjon til hverandre, enten om den er god eller dårlig. Ifølge Thornton med kollegaer hadde unge overgripere, der familien ikke var involvert i behandlingen, større sjanse for tilbakefall. I arbeid med unge overgripere kan man komme over familier som er uorganisert, vanskelig å samarbeide med og lite kommuniserende (Thornton et al., 2008). I tillegg til personlige risikofaktorer hos unge overgripere spiller familie- og miljøfaktorer også inn. Thornton og kollegaene mener at disse risikofaktorene omfatter eksponering for vold, avvisning fra foreldre, dårlig definerte seksuelle grenser, familie dysfunksjon, fravær av en biologisk foreldre, mors utilgjengelighet og tilstedeværelse av en stefar (2008). Det er faktorer som antyder at mange av disse familiene ikke består av den klassiske kjernefamilien, med biologisk mor og far. Utydelig og rigide grenser kan føre til dysfunksjonell familie (Thornton et al., 2008). Med dysfunksjonell familie menes at familiemedlemmer ikke tilgodeser individenes grunnleggende behov og følelser. Selv om det er mange likheter med familiene til unge overgripere, betyr det ikke at alle er like. En kan komme over familier som er funksjonelle.

Bowlby var den første som fokuserte på tilknytning mellom foreldre og barn (1982). Han så at det var en gjensidig samspill, der barnet var med på å påvirke samspillet. Dette var i motsetning av Freud, som mente at det kun var foreldre som påvirket barnet. Alle barn tilknytter seg omsorgspersonene, uansett hvordan omsorgsperson behandler de. Kvaliteten på tilknytningen påvirker hvordan en person vil møte omgivelsene, og hvordan en vil takle verden (Bowlby, 1982). Tilknytningsteori fokuserer på et grunnleggende atferdssystem, tilknytningsatferdssystemet. Trygg tilknytning til stabile omsorgspersoner er nødvendig for utvikling av sosiale ferdigheter og senere for vellykket selvstendigjøring i ungdomstiden (Inges & Kleive, 2011). Barn som har vokst opp i et miljø som er utilstrekkelig eller skadelig helt fra starten av, etablerer atferdsmønstre tilpasset dette miljøet. Denne atferden er sjeldent akseptert utenfor hjemme.

Det har blitt vist at mange unge overgripere ofte har vanskeligheter med mellommenneskelige relasjoner som har blitt forårsaket av blant annet en eller annen grad av tilknytningsforstyrrelse (Inges & Kleive, 2011). Ut i fra tilknytningsteoretisk tankegang, og forstyrrelser fremheves mangel på empati som en særlig faktor i forhold til utvikling av seksuelle overgrepstater.

3.4 Læringsteori

I denne delen skal jeg ta for meg læringsteori generelt, og så går jeg dypere inn på behaviorismen og kognitiv læringsteori. Læringsteori baserer seg hovedsakelig på atferden til mennesker. Med atferd mener vi både ytre og indre faktorer (Hutchinson & Oltedal, 2012). Ytre faktorer går ut på det vi kan se og oppfatte, altså personlighet. Indre faktorer går på tankemønstre og følelser. Læringsteori ser på at atferd er lært gjennom påvirkning og i relasjoner med andre. Atferd er et resultat av læring. Når man jobber ut ifra læringsteorien er det viktig å se på hvilke faktorer som former og opprettholder atferden (Hutchinson & Oltedal, 2012).

3.4.1 Behaviorismen

Behaviorismen mente at det som utløser bestemte reaksjoner eller atferd er påvirkninger eller stimuli (Hutchinson & Oltedal, 2012). Skinner var sentral i utviklingen av behaviorismen. Skinner var opptatt av hvordan atferdens konsekvenser og hvordan konsekvensene påvirket atferden igjen (Hutchinson & Oltedal, 2012). Skinner mente at positive og negative forsterkninger påvirket atferden vår. Positive

forsterkninger kan for eksempel være ros, fysiske ting og eller andre uttrykk som individet verdsetter (Hutchinson & Oltedal, 2012). Negative forsterkninger vil si å fjerne noe som oppleves som negativt og som står i veien for den ønskede atferden (Hutchinson & Oltedal, 2012). Positive og negative forsterkninger er to ”lover” i behaviorismen som forsterker atferd. Dersom man ønsker å redusere atferden må man gjøre det motsatte. Skinner hadde to ”lover” til dette også. Den første ”loven” er å fjerne noe som har vært opplevd som positivt (Hutchinson & Oltedal, 2012). Det kan være at en ungdom føler at den eneste oppmerksomheten den får er gjennom negativ oppmerksomhet. Den andre ”loven” er å innføre noe som oppleves som negativt (Hutchinson & Oltedal, 2012). Å innføre noe som oppleves som ubehagelig innebærer at en tilføyer konsekvenser på atferd som oppleves negativt for individet, og det kan føles som straff.

3.4.2 Kognitiv læringsteori

Hvordan tankemønsteret er oppbygd påvirker atferden vår, og ved å endre måten vi tenker på endres også atferden (Hutchinson & Oltedal, 2012). Teorien bygger på en hypotese om at all sosial atferd, til og med avvikende atferd, er tillært (Lykke, 2006, s. 21). Kognitiv læringsteori skiller seg fra behaviorismen på to forskjellige måter (Hutchinson & Oltedal, 2012). For det første at en tar utgangspunkt i det psykologiske. For det andre at forklaringen av atferd og endring av atferd er kognitive mekanismer, som utgjør en selvstendig årsaksbestemt rolle (Hutchinson & Oltedal, 2012). I arbeid med unge overgripere kan målet være ifølge læringsteorien å anvende en miljøterapeutisk strategi, hvor klientene systematisk trenes i sosiale ferdigheter. Der det fokuseres på klientens tanker og følelser, hvorvidt klienten gjennom omstrukturering og refleksjon velger annen adferd og progressivt kan individet mestre vanskelige situasjoner (Lykke, 2006, s. 19). Innenfor kognitiv læringsteori kan en bruke kognitiv terapi der målet er å lære mer effektive metoder til håndtering av vanskelige tanker, følelser og adferd. Lykke (2006, s. 20) presiserer at det fokuseres på aktuelle vanskelige situasjoner, som fremprovoserer angst, aggressivitet eller depressive og psykotiske symptomer. De atferdsmessige forstyrrelsene representerer forstyrrelser i læringsprosessen. Målet med behandling er å endre atferd gjennom trening (Libermann, ref. i Lykke, 2006, s. 21).

3.5 Behandlingstilbud

Unge overgripere er annerledes enn andre barn og ungdom som har problematisk atferd, dette er fordi det er mindre sannsynlighet at de vokser ut av deres problematiske atferd (Masson, 1997). Behandling er derfor viktig for å forebygge tilbakefall. De bør få profesjonell behandling og beskyttelse som gir dem kontroll over sin uakseptable atferd (Masson, 1997).

I arbeid med unge møter en ofte unge som er offer for overgrep, der en hører hjerteskjærende historier. Det er viktig å være profesjonell nok til å møte den andre parten også, overgriperen. Det kan være en utfordring med tanke på de konsekvenser og ofte langvarige lidelsene ofrene blir påført. En kan møte den unge med tydelighet når det gjelder skyld og ansvar, men også med omtanke (Innes & Kleive, 2011). Noen av behandlingsmålene som Innes & Kleive (2011) mener er viktig i arbeid med unge overgripere er: den unge skal kunne forstå konsekvensene av seksuelle overgrep, utvikle adekvate sosiale evner, belyse temaer knyttet til å forhindre tilbakefall, utforske kognitive fordreininger og rasjonaliseringer som støtter eller utløser overgrep og utforske familietemaer knyttet til overgrep. Identifisere et mønster eller sirkel for overgrepshandlinger og lære å avbryte denne sirkelen er også to behandlingsmål som Innes & Kleive (2011) belyser.

Det er viktig med en grundig utredning, ettersom unge overgripere er en heterogen gruppe. Utredningen vil si noe om risikoen for at et overgrep kan skje igjen (Innes & Kleive, 2011). En utredning vil skje før den unge eventuelt kommer på barnevernsinstitusjon, og det vil være et godt redskap i det endringsfokuserede arbeidet som skjer på barnevernsinstitusjonen.

Den primære målsettingen i arbeid med unge overgripere er at behandlingen skal skje i nærmiljøet, og at den unge skal bo hjemme (Innes & Kleive, 2011). Allikevel er det et fåtall av unge overgripere som ikke kan bo hjemme i behandlingsperioden. Innes & Kleive (2011) belyser to problematikker der den unge ikke kan bo hjemme. Den ene er at det har blitt avdekket søskenincest, eller det andre fordi tilgjengelig sikkerhetstiltak ikke er tilstrekkelig for å forhindre nye overgrep. Overgrepsspesifikk miljøterapi skal legge vekt på forpliktelser for den unge overgriperen. På en privat

barneverninstitusjon i Oslo vektlegger de at miljøterapi skal utvikle den unge overgriperens positive sider (Behandlingssenteret Små Enheter, 2015). De har fokus på at overgriperen skal trenes i å forstå egen atferd og risikofaktorer for nye seksuelle overgrep. På barnevernsinstitusjonen trenes unge overgripere i selvinnsikt på området som avvikende seksuell opphisselse, grenseoverskridende seksuell atferd, og det gis kunnskap om hvordan seksuelle overgrep påvirker offeret (Behandlingssenteret Små Enheter, 2015).

Miljøterapeutens rolle er basert på faglig kompetanse og personlige erfaringer (Larsen, 2015). Rollen inkluderer både profesjonalitet og et personlig aspekt, men det er viktig å avgrense seg tydelig i forhold til det private. En forutsetning for at barna og de unge skal kunne arbeide på sin oppgave er at familie- og foreldrearbeid er en del av miljøterapien (Larsen, 2015). I tillegg til å arbeide med barnet eller den unge, skal miljøterapeutene legge til rette for at den unge skal ha kontakt med familien. Det er viktig at miljøterapeutene aksepterer, respekterer og ivaretar foreldrene, slik at barnet kan slippe av i forhold til bekymringer for foreldrene (Larsen, 2015).

4.0 Faglig kompetanse som er viktig i møte med unge overgripere

Jeg har hittil i oppgaven presentert ulike teoretiske perspektiver som kan gi kunnskap om hvordan man kan hjelpe unge overgripere på en barnevernsinstitusjon. I den følgende delen skal jeg drøfte hvordan vi kan forstå denne teorien i praksis. Jeg skal derfor redegjøre for to eksempler jeg har fra praksis, og bruke den teorien for å drøfte hvordan faglig kompetanse er relevant, og hvordan den kan komme til nytte i arbeid med unge overgripere. I arbeid med unge overgripere så er det sjeldent bare overgrepstatferden som er problemområdet (Kjellgren, 2009). Mange har opplevd omsorgssvikt, og trenger hjelp på flere områder. Jeg har valgt å fokusere på hvordan en oppnår betraktelig reduksjon av risikoen for tilbakefall. Der jeg har fokus på hvordan min faglige kompetanse kan være til hjelp for å redusere tilbakefall.

Som nevnt tidligere har jeg arbeidet på barneverninstitusjon hvor jeg har arbeidet med to unge overgripere. De to guttene var på forskjellige avdelinger og helt uavhengig av hverandre. For å gjøre det lettere har jeg valgt å kalle de for Harald og Martin, der dette er helt tilfeldige navn på grunn av anonymisering. Harald har hatt erfaring med barnevernet før han forgrepet seg på en jente på hans egen alder. Martin på den andre

siden kom i kontakt for første gang med barnevernet etter at det hadde blitt avdekket søskenincest. Harald kommer fra en familie som har vært preget av omsorgssvikt, der moren hadde ansvaret alene for han og søsteren. Martin sin familie bestod av moren, stefaren og halvsøsteren. Relasjonen mellom Martin og stefaren var dårlig, og det var mistanke om vold.

4.1 Hvordan kan kunnskap om årsaker til seksuelle overgrep hjelpe?

Som skrevet i kapittel 3 om årsaker til seksuelle overgrep er det mange faktorer som ligger til grunn for at barn og unge forgriper seg seksuelt på andre. Ettersom unge overgripere er en heterogen gruppe kan det være vanskelig å finne et universelt tiltak til denne gruppen. Det vil derfor være hensiktsmessig å bruke individuelle tiltak.

Beckett referert i Innes & Kleive (2011) skilte mellom tre grupper som karakteriserte unge overgripere. Den første gruppen var svake sosialt og i kognitive ferdigheter. Den andre var de som hadde annen problematikk i tillegg til overgrepsatferden, og den tredje var den gruppen med unge som målrettet planla et seksuelt overgrep. Selv om Beckett skiller mellom tre ulike grupper, betyr ikke det nødvendigvis at et barn er statisk i en gruppe. En ung overgriper kan også flyte mellom to grupper. Martin har mange av likhetstrekkene i gruppe 3, mens Harald har likhetstrekk med gruppe 1. Harald har en mild form for utviklingshemming, og er derfor svak sosialt og har nedsatt kognitive ferdigheter, mens Martin hadde planlagt å forgripe seg seksuelt på sin 10 år gamle søster.

Å plassere guttene på en slik måte kan hjelpe oss til å forstå de unge, og kan være til hjelp ved å planlegge tiltak. Ved å vite hvilken gruppe ungdommen tilhører kan det effektivisere iverksettelse av tiltak. På den andre siden skal en være forsiktig med generalisere, for en vet at det eneste unge overgripere har til felles er overgrepshandlingen. Ifølge Innes & Kleive (2011) vil det være feil å ha samme tiltak til gruppe 1 som gruppe 3, der det er forskjellige behov. Dette har jeg erfart selv, der Harald og Martin hadde forskjellige handlingsplaner på institusjonen. For Harald kan det tenkes at det er mer hensiktsmessig å fokusere på sosiale ferdigheter, og hvordan en oppretter kontakt med jevnaldrende. Med Martin kan det tenkes at en må fokusere mer på overgrepsatferden, og lysten til å forgripe seg seksuelt, ettersom det er større risiko for at det vil skje igjen.

Kjellgren skilte mellom overgrep gjort mot barn som er minst 5 år yngre enn seg, og overgrep gjort mot jevnaldrende. Kjellgren sine resultater samsvarer med det jeg har opplevd i praksis. Harald begikk overgrep mot en jente på hans egen alder. Den gruppen som begår overgrep mot jevnaldrende så Kjellgren (2009) større tendens til antisosial atferdsproblematikk i tillegg til overgrepsatferden. Mens det i gruppen av unge som begår overgrep mot barn, som er mer enn 5 år yngre enn seg selv, så er de ofte sosialt isolert (Kjellgren, 2009). Det er større sannsynlighet for at en ung overgriper som begår overgrep alene, selv har vært utsatt for seksuelle overgrep (Kjellgren, 2009). Ungdom som begår seksuelle overgrep alene får også større utslag, enn de som begår overgrep sammen med andre på skalaer som måler nevrotiske tilstander, dårlig impuls kontroll og utilstrekkelige sosiale evner.

Ved å ha en forforståelse at det kan hende at den unge overgriperen som har begått et seksuelt overgrep alene har nevrotiske tilstander, dårlig impuls kontroll og utilstrekkelig sosiale evner kan en ta høyde for dette når en skal utarbeide en handlingsplan. Der en legger vekt på for eksempel å opprette kontakt med jevnaldrende. På den andre siden må en ta høyde for at dette ikke gjelder alle tilfeller, ettersom unge overgripere er en heterogen gruppe. Det kan farge hvordan miljøterapeuten møter unge overgripere, ved at en tar høyde for at unge overgripere er en homogengruppe. Det blir viktig at miljøterapeuten skiller handling fra person. For å redusere at forforståelsen kan hemme utviklingen til den unge overgriperen blir det viktig med en grundig utredelse.

Når en arbeider med unge overgripere på barneverninstitusjon kan det var hensiktsmessig å være varsom med bruk av begreper. *Unge overgripere* kan virke stigmatiserende, og være hemmende for behandling. Gjennom tre år på sosionomstudiet har vi blitt lært at det er viktig å se hvert individ som unikt. Samlebetegnelsen kan farge fagfolk til å ikke se barnet eller den unge som et unikt individ, men som en homogen gruppe. På den andre siden er det viktig å ikke bagatellisere handlingen, og noen fagfolk har kanskje behov for å markere atferden som uakseptabel. Her mener jeg det er viktig å finne en balanse. Ikke for stigmatiserende, men heller ikke for bagatellisierende.

Ved å ha kunnskap om årsaker til at et seksuelt overgrep kan forekomme kan det bidra til å finne ut hvordan problemet har oppstått, og iverksette tiltak der det trengs behov. Harald var sosialt svak, og hadde lite kontakt med jevnaldrende. Her kan det tenkes at det er hensiktsmessig å ha fokus på at Harald skal få en normal relasjon med unge på hans alder. Martin på den andre siden hadde ikke problemer med å opprette kontakt med jevnaldrende, og det er derfor ikke nødvendig å vektlegge dette i handlingsplanen hans.

4.2 Hvordan kan læringsteori være til hjelp i arbeid med unge overgripere

I arbeid med unge overgripere er det primært den seksuelle atferden som skal endres (Ingenes & Kleive, 2011). Hovedmålet blir da at de unge skal ha en normal seksuell atferd. Unge overgripere ser hyppigere på porno enn andre ungdom (Kjellgren, 2009). Nøttestad (2010) med kolleger mente pornografi hadde en negativ påvirkning på de som viste seksuell aggressiv atferd. Etersom unge overgripere har en aggressiv seksuell atferd kan pornografi være en utløsende faktor. Selv om pornografi alene ikke er en risikofaktor, kan denne sammen med andre risikofaktor føre til at de utvikler unormal seksuell atferd.

I arbeid med både Harald og Martin var pornotitting en utfordring. De begge så på pornografi hyppig, det vil si hver dag. Harald så på voldelig pornografi, og Martin så på barnepornografi. Begge guttene var åpne om deres utfordring med pornotittingen. Ut ifra et læringsteoretisk perspektiv kan en i samarbeid med unge overgripere finne alternative måter å løse konflikter og utfordringer på. Læringsteorien tar for seg to ”lover” som Skinner mente hadde betydning for læring. Der lov nummer 1 går ut på å gi ros eller andre materielle forsterkere (Hutchinson & Oltedal, 2012). I arbeid med guttene kan en bruke positive forsterkninger ved bruk av både ros og andre materielle forsterkere som oppmuntring til positiv endring. Et av delmålene til guttene kan være å ikke se på pornografi. For å redusere pornotittingen kan en belønne guttene med valgfri aktivitet i helgene og ros, hvis de ikke har sett på pornografi på en uke. Ved å belønne de for å avstå fra pornotittingen bruker en positive forsterkninger for å få dem sakte men sikkert til å avstå fra pornotittingen. Med ros og belønning får de positiv oppmerksomhet for ønsket atferd. Dette er avhengig av at guttene selv er med på endringen. Hvis guttene ikke hadde vært villig til å samarbeide ville det vært vanskelig med endring. Ut ifra behaviorismen kan man bruke positive og negative forsterkninger i arbeid med unge overgripere. Kognitiv læringsteori tar for seg en mer

problemløsningsmetode som man i samarbeid med den unge overgriperen kommer fram til metoder for å unngå uønsket atferd.

Som nevnt i kapittel 3.4.2 skal en anvende en miljøterapeutisk strategi hvor klienten systematisk trenes i sosiale ferdigheter. Ved bruk av kognitiv læringsteori kan en i samarbeid med den unge komme frem til strategier som kan forhindre uønsket atferd (Hutchinson & Oltedal, 2012). I arbeid med unge overgripere kan en komme fram til individuelle strategier på hvordan de kan unngå pornotitting. I samtale med Martin kom vi fram til at når han følte en trang til å se på barneporno skulle han gå seg en tur.

Ved å ha samtale med Martin om hva som kan fungere som et alternativ til pornotitting, er han aktivt med selv på å bestemme hva som kan funke for seg selv. Miljøterapeutene og Martin prøver sammen å komme til en annen løsning for pornotittingen. Dette er noe kognitiv læringsteori legger vekt på, og en kan se at her brukte vi kognitiv læringsteori (Hutchinson & Oltedal, 2012). Det er ikke så enkelt at det bare gjennom én samtale er mulig å finne frem til et alternativ eller en strategi som funker for å unngå uønsket atferd. I arbeid med Martin kan det tenkes at han trenger å prøve ut flere strategier før han lykkes med å finne en som fungerer best for han. I samtalene er det viktig å fokusere på Martins tanker og følelser, og reflekterte nøye hva som gjør at han føler en trang til å se på barneporno (Lykke, 2006). Ved å gjøre dette kjent for Martin kan han selv unngå situasjoner der han vet det kan trigge han til å ville se på barneporno.

I arbeid med Martin og Harald kan det være nødvendig å kartlegge hvilke faktorer som kan trigge han til å begå et nytt overgrep. Ved å kartlegge følelsene og tankene rundt overgrepshendelsen kan en finne ut hva som kan være faresignalene. Da kan en kartlegge hvordan tiden før overgrepshandlingen skjedde, og finne ut om det var noe spesifikt som gjorde at han forgrep seg på lillesøsteren. Ved å identifisere et mønster eller en sirkel for overgrepshandlingen kan Martin i samarbeid med miljøterapeuten lære å bryte denne sirkelen. Når unge overgripere lykkes med å finne alternative måter å løse konflikter og utfordringer på kan de oppnå bedre forståelse og kontroll for egne følelsesmessige reaksjoner. Det kan hjelpe dem til å styrke sin selvoppfattelse, øke sine sosiale ferdigheter og forbedre sin innlevelsessevne samt sin evne til empati med offeret.

4.3 Hvordan kan kunnskap om familieperspektiv bidra til positiv utvikling?

I arbeid med unge overgripere er det også viktig å se på ytre faktorer som påvirker individet. Derfor er det viktig med kompetanse om familieperspektiv. I arbeid med unge overgripere er det naturlig at familien blir involvert. Ved avdekking av seksuelle overgrep, påvirker det hele familien. For å kunne gripe inn å hjelpe unge overgripere på den beste måten mener Thornton med kollegaer at det er hensiktsmessig å involvere personer som omgås den unge (2008). Derfor kan det være viktig med faglig kompetanse om hvordan familien er oppbygd, hvordan den påvirker og hvordan den kan styrke individet. På en barneverninstitusjon er omsorgen for barnet blitt tatt fra foreldrene. Det vil si at det daglige ansvaret for barnet er det nå barnevernet som har ansvar for. Selv om det er barnevernet som har den daglige omsorgen for barnet er det viktig med et godt samarbeid med foreldrene. Ved å ha et godt samarbeid med foreldrene føler ikke barna den lojalitetskonflikten mellom institusjonen og foreldrene, og det vil bidra til at de unge kan nyttiggjøre seg det tilbudet som barneverninstitusjonen tilbyr (Larsen, 2015).

Det er ulike situasjoner en miljøarbeider kan komme opp i på en barneverninstitusjon. Selv om det ideelt sett er best for den unge at barneverninstitusjonen og foreldrene samarbeider godt, har nødvendigvis ikke foreldrene en god innflytelse på barnet. Kontakten kan da hemme utviklingen til den unge istedenfor å styrke den. Ettersom mange av familiene til den unge overgriperen er preget av omsorgssvikt kan en komme opp i situasjoner der kontakten mellom familien og den unge er hemmende for utviklingen. Det kan også tenkes at familien ikke ønsker å ha kontakt med den unge etter hva den har gjort. Dette er nok mer vanlig der det har blitt avdekket søskenincest, og foreldrene føler lojalitetskonflikt mellom offer og overgriper.

Omsorg, kjærlighet og støtte fra de nærmeste må til for å få en god utvikling (Halvorsen & Tvedte, 2006, s. 267). Usikkerhet, skam, sinne og skyldfølelse er noen følelser som foreldrene kan være sterkt preget av etter at det har blitt avdekket et overgrep gjort av barnet deres. For å redusere sjansen for at familien og den unge overgriperen mister kontakten kan miljøterapeuten styrke tilknytningen mellom den unge og omsorgspersonene, samt å styrke foreldrenes kompetanse. Dette er viktig fordi den unge står i en sårbar situasjon i forhold til identitet, selvbilde og tilhørighet

(Halvorsen & Tvedte, 2006, s. 267). Det er viktig at miljøterapeutene på institusjonen legger til rette for at barnet skal ha god kontakt med familien. Foreldrenes aktive deltakelse i endringsarbeidet på barneverninstitusjonen gir sønnen en følelse av at han fortsatt er elsket og har en tilhørighet i familien. Ved at foreldrene er aktivt involvert gir dem også bedre evne til kommunikasjon og åpenhet om den unges seksuelle atferd.

Å forstå konsekvensene av den seksuelle atferden er et av målene som en arbeider mot med unge overgripere. Ved at foreldrene får en bredere forståelse kan det bidra til at den unge i større grad blir i stand til å forstå konsekvensene av den seksuelle atferden (Halvorsen & Tvedte, 2006, s. 267). På den andre siden kan det hende foreldrene tar avstand fra den unge. Da kan jeg tenke meg det er ekstra viktig at miljøterapeuten skiller mellom person og handling. Med det menes at en tar avstand fra den handlingen gutten har gjort, men avviser ikke han som person. Ved vise at overgrepshandlingen er uakseptabel kan dette også bidra til at gutten forstår konsekvensene av den seksuelle atferden.

Mange unge overgripere er preget av vold i familien (Ingenes & Kleive, 2011). I et voldelig hjem preges familien av at den sterke utøver kontroll og vold mot den yngre eller svakere. Den unge lærer at det er dette atferdsmønsteret som er normalt, og det kan videre føre til at i en vanskelig situasjon tyr til seksualisert eller annen vold (Ingenes & Kleive, 2011). Ved å oppleve ukritisk kroppskontakt får den unge erfaringer som tilsier at det er uviktig om han ønsker samme kroppskontakt med andre som de ønsker med han. Hvis familien til den unge overgriperen har vært preget av vold, kan det være hensiktsmessig å fokusere på normal intimitet relasjon. Dette kan man igjen bruke læringsteori til, ved å lære normaliserte måter å ha intimkontakt på. På institusjonen kan jeg tenke meg det blir viktig å vektlegge hva som er normal kroppskontakt. Normal kroppskontakt kan variere fra person til person, og det vil være utfordrende å konkretisere hva som er normalt og ikke.

Men utenom vold i familien, så kan miljøterapeuten komme opp for noen utfordringer i arbeid med unge overgripere. Generelt kan det tenkes at det å arbeide med unge overgripere må gjøres ved å redusere, eller ha null kroppskontakt eller intimkontakt, på grunn av overgrepsatferden. Unge overgripere har mest sannsynlig unormal kroppskontakt, ettersom de har begått et seksuelt overgrep. Ved å overdrive

reduseringen av kroppskontakt kan dette kompensere, og regulere det til det normale. Men i arbeid med gutter som har blitt relasjonsskadet på grunn av vold, kan det være mer gunstig å vise ovenfor disse guttene at kroppskontakt kan oppleves som noe positivt. I denne sammenhengen mener jeg kroppskontakt i form av omsorg, som for eksempel en klem. I voldelige hjem har den unge mest sannsynlig negative assosiasjoner med kroppskontakt. For å finne en balansegang mellom for mye kroppskontakt og ingen kroppskontakt kan en vektlegge at det skal være et gjensidig samtykke til kroppskontakt. Der en vektlegger at en alltid skal spørre før en innleder kroppskontakt med andre.

Barn og unge som bor på barnevernsinstitusjon ser ikke de vanligste familierollene utspille seg i dagliglivet (Bunkholdt & Sandbæk, 2011). Med det menes at mors- og farsrollene er erstattet med skiftende omsorgspersoner uten klar differensiering i rolleatferd. For å kompensere for mangel på familierollene kan det være hensiktsmessig at barn eller den unge blir tildelt en eller to voksenpersoner som er deres primærkontakt. Dette kan få betydning for barnet eller den unge sin evne til fast tilknytning (Bunkholdt & Sandbæk, 2011). I arbeid med unge overgripere kan det være gunstig å tenke på hvilke kjønn primærkontakten skal ha. Dette er den personen som skal ha mest oppfølging med den unge overgriperen, og vil spille en sentral rolle for hans opphold på barneverninstitusjonen. I noen situasjoner kan det tenkes at det er viktig at primærkontakten er av samme kjønn. Det blir viktig å ha kunnskap om hvordan familiestrukturen har vært. I lys av Martin sin situasjon har han hatt vanskelige erfaringer med voksne som skulle være hans rollemodeller, der han har hatt en stefar som har brukt vold. Ved at Martin får en mannlig primærkontakt for at han skal få en fast tilknytning til en som kan bli en rollemodell for han. Det samme gjelder for Harald, som har hatt fravær av en farsfigur gjennom oppveksten.

5.0 Oppsummering

Innenfor de teoretiske rammene er det flere årsaker til at unge begår seksuelle overgrep. Noen av faktorene som forskere viser til er omsorgssvikt, offer for seksuelle overgrep, nevrotiske tilstander, dårlig impuls kontroll, utilstrekkelige sosiale evner. Ved å ha kunnskap om årsaksforklaringen kan en finne ut hvordan det har oppstått, og iverksette tiltak der det er behov. Arbeidet med unge overgripere vil være preget av at de er en heterogen gruppe, der det vil være individuelt hva som bør fokuseres på i

arbeidet på barneverninstitusjonen. Selv om de er en heterogen gruppe er det noen fellestrekk som går igjen. Som nevnt tidligere er det en gjenganger at risikoforhold i familie. I arbeid med unge overgripere vil det være hensiktsmessig at familien er støttende og aktivt involvert i endringsarbeidet på barneverninstitusjonen, der dette gir best utgangspunkt for positiv utvikling. Ved å ha kompetanse om hvordan familiestrukturen påvirker individet kan man iverksette tiltak der det har vært mangler. Det blir en viktig oppgave for miljøterapeuten å tilrettelegge slik at samarbeidet med familien blir så godt som det lar seg gjøre. Det er ikke i alle tilfeller at familien bidrar til positiv utvikling for den unge overgriperen. Med tanke på at denne gruppen ungdommer er en heterogen gruppe, kreves det mer av en som miljøterapeut. Årsaken til overgrepet er med på å forme hvilket kjønn miljøkontakten bør ha, hvordan relasjonen til familien bør være og hvordan en skal jobbe gjennom en læringsteoretisk metode. Generelt kan kunnskap om intimitet som problemområde være med på styrke min faglige kompetanse i arbeid med unge overgripere. Årsakstenking er med på styrke min forståelse av den unge overgriperens situasjon, slik at jeg best kan hjelpe han miljøterapeutisk.

Litteraturliste

- Behandlingssenteret Små Enheter (2015). *Unge overgripere*. Hentet 13.05.16 fra http://behandlingssenteret.no/pdf/taktisk_annonse_orig.pdf
- Bendiksby, O.H. (2008). *Å forstå unge overgripere: Tilknytningsstrategier og utviklingshistorie*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 45 (6), 735-738.
- Berg, J.K. & Elden, J.C. (2016, 4 januar). *Vold*. I Store norske leksikon. Hentet 20. april 2016 fra <http://snl.no/vold>.
- Birkhaug, P., Høstmark, I., Ingenes E.K., Kleive, H., Mæhle, M. & Solberg, Ø. (2005). *Unge overgripere: En kartleggingsundersøkelse i Hordaland*. Tidsskrift for norsk psykologforening, 42(11), 987-993.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: retrospect and prospect*. Honorary Consultant Psychiatrist, Tavistock Clinic, London. Lastet ned 18.05.16 fra <http://psycnet.apa.org/journals/ort/52/4/664.pdf>
- Bunkholdt, V. & Sandbæk, M. (2011). *Praktisk barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dalland, O.D. (2010). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dommerud, T. (2016, 24 februar). Hvert tredje seksuelle overgrep mot barn begås av et annet barn. *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Hvert-tredje-seksuelle-overgrep-mot-barn-begas-av-et-annet-barn-8362909.html>
- Grønlie, R. (2010, November 16). *Unge overgripere trenger hjelp*. Hentet fra <http://forskning.no/barn-og-ungdom-kjonn-og-samfunn-seksualitet-sosiale-relasjoner/2010/11/unge-overgripere-trenger>
- Halvorsen I., & Tvedte, R. (2006). Behandling av unge overgripere. I Seltzer W.J. (Red.), *Foreldre og fagfolk i samspill* (s. 264-279). Stavanger: Hertervig forlag.

- Hutchinson, G.S. & Oltedal S. (2012). *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ingnes, E.K. & Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kjellgren, C. (2009). *Adolescent sexual offending. Prevalance, risk factors and outcome*, Lund University, Faculty of Medicine Doctoral Dissertation Series. Hentet fra <http://lup.lub.lu.se/record/1468451>
- Kruse, A. E. (2011). Unge som begår seksuelle overgrep. *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress*. Hentet fra <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/Unge-som-begaar-seksuelle-overgrep2011.pdf>
- Larsen, E. (2015). *Miljøterapi med barn og unge: organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lykke, J. (2006). En kognitiv model for miljøterapi. I Oestrich, I. & Holm, L. (Red.), *Kognitiv miljøterapi: at skabe et behandlingsmiljø i likeverdigt samarbejde* (s. 19-24). København: Dansk psykologisk forlag
- Masson, H. (1997). *Issues in relation to children and young people who sexually abuse other children: A survey of practitioners views*, *Journal of Sexual Aggression*. Taylor & Francis Online. 3:2, 101-118. DOI: [10.1080/13552609708413273](https://doi.org/10.1080/13552609708413273)
- Nøttestad J.A., Øverland S. & Hald G.M. (2010). *Fremmer pornografi voldunderstøttende holdninger og seksuell aggresjon mot kvinner?* Tidsskrift for Norsk Psykologforening. 47 (12), 1112-1114.
- Strange M. (2002). *Unge krænkerere*. Socialforskningsinstituttet: København
- Støren, S. (2005). *Bare søk! : praktisk veiledning i å gjennom å gjennomføre en litteraturstudie*. Oslo: Cappelen Damm akademisk

Søftestad, S., Bjørtvedt, M., Haga, J.H. & Hildèn, K.E. (2007). *Unge overgripere i familiebehandling, Erfaringer fra det tverretatlige behandlingstilbudet TVERS i Vest- Agder*. Fokus på familien, 35(1), 5-19. Hentet fra [https://www.idunn.no/fokus/2007/01/unge_overgripere_i_familiebehandling -
erfaringer_fra_det_tverretatlige_beh](https://www.idunn.no/fokus/2007/01/unge_overgripere_i_familiebehandling_-_erfaringer_fra_det_tverretatlige_beh)

Thornton, J.A., Chamarette, C., Grant, J., Halse, A., Indermaur D. & Stevens, G. (2008). *Intrafamilial adolescent sex offenders: Family functioning and treatment*. Journal of family studies, 14(2-3), 362-375.